Списание за наука „Ново знание“
ISSN 2367-4598 (Online)
ISSN 1314-5703 (Print)
Академично издателство „Талант“
Висше училище по агробизнес и развитие на регионите - Пловдив

New Knowledge Journal of Science
ISSN 2367-4598 (Online)
ISSN 1314-5703 (Print)
Academic Publishing House „Talent“
University of Agribusiness and Rural Development Bulgaria

http://science.uard.bg

PERCEPTIONS OF OTHER AND OVERCOMING HATE SPEECH THROUGH VARIOUS INTEREST ACTIVITIES IN A MULTIETHNIC SCHOOL ENVIRONMENT

Deana Krumova Atanasova
Sofia University "St. Kliment Ohridski", Bulgaria

Abstract: Culture has never had unambiguous definitions and always been the subject of intense debates. In contemporary context, culture is an object of deep analysis in which the boundaries of otherness, the differences between human groups, are highlighted rather than seeking the similarities and commonalities between them. And otherness has always excited man. It has been connected with the comparison and distinction of the "mine" from the "other".

Keywords: otherness, multiethnic school environment, extracurricular activities/ optional subject, hate speech, holiday calendar, tolerance.

ПЕРЦЕПЦИИ НА ДРУГОСТТА И ПРЕОДОЛЯВАНЕ ЕЗИКА НА ОМРАЗАТА ЧРЕЗ РАЗЛИЧНИ ДЕЙНОСТИ ПО ИНТЕРЕСИ В УЧИЛИЩЕ С МУЛТИЕТНИЧЕСКА СРЕДА

Деана Крумова Атанасова
Софийски университет "Св. Климент Охридски"

Културата никога е нямала еднозначни определения и винаги е била предмет на оживени дебати. В нашата съвременност тя е обект на анализ, в който се очертават по-скоро границите на другостта, различията между човешки групи, отколкото да се търсят сходствата и общото между тях. А другостта винаги е вълнувала човека. Тя е свързана със съпоставянето и отделянето на „моето“ от „чуждото“.

Ровейки се в корените на славянските езици например другостта в сръбския „друг“ я свързваме с „втори“, а в руския „друг“ с „приятел“, т.е. с не Аз-а. Това е един пример как

корените на културните различия се търсят в конкретни езикови и културни практики, както и разбира се, в изповядването на религиозни култове. Разкодирането на културите в психологически и социален план много често поражда непредвидими реакции и дори конфликти.

Пренесено в училища с мултиетническа среда това довежда до скрита и/или явна агресия, етикиране и стереотипизация. Тук се откриват клишета, които се прилагат автоматично към възприемането на другия човек. И то само защото даденият ученик е носител на белега различна етническа принадлежност, без това да се подлага на проверка. Грешките при възприемането на учениците помежду им като носители на друга културна идентичност или пък техни учители, представители на малцинствен етнос, се основават на обща представа, без да се вземат под внимание индивидуалните особености. При организиране на класни урочни форми на обучение, извънкласни или извънучилищни учителите неведнъж са свидетели на конфликтни ситуации. А при сборните групи особено тези ситуации са учестени, защото най-общо „конфликтите представляват несъгласие, противоречие или несъвместимост. При управление на конфликтите в училище основната цел е да се премахнат всички вредни за групата, дейността или училището последици“ (Георгиева, Колчева, Баятова, 2014). Добри практики със справяне с тези явления споделя СОУ „Отец Паисий“, гр. Куклен.

Изява с цел опозване на другостта и вникване в нейните ценности е празникът на етносите в училището. По думите на преподавателката – страшия учител по български език и литература – Дияна Шекерова: „идеята за такъв урок и поставяне на дългосрочна проектна задача ми хрумна, когато забелязах напрежението, съществуващо между учениците от трите етнически групи и обидите, които си разменяха на етническа основа. В час по литература поставих на учениците задача да изучат празниците на другите етноси и да им направят празничен календар“. Дейността не е спонсорирана от външни източници, нито е заложена в бюджетното училищно финансиране. В нея са включени всички ученици от 5-ите класове. Поставя се акцент върху честването на различните празници на трите основни етноса в града – Лазаровден, Великден, Рамазан Байрям, Банго Васил, като накрая се отбелязва общия за всички Гергьовден. Децата представят в детайли празниците на своя етнос, като ги изиграват чрез драматизации. Включва се музика, танц, обредност, традиционни символи. Дрехата като код за принадлежност към дадената култура също присъства чрез забрадки, шалвари, куфи, престилки.

За първи път тази проява стартира през 2016 година при отворени врати за местната общественост. Целта на публичната изява е формиране на чувство на гордост от принадлежността към определена етническа група и към българската нация. Авторката на проекта споделя, че етикирането на ученици на етнически принцип, незачитането на човешката личност и враждебността са ѝ познати като явления в училищната среда и именно благодарение на този проект учениците вече показват толерантност, дори проявяват жив интерес към празниците на останалите етноси. Езикът на омразата се балансира с езика на толерантността чрез подобни културни прояви, защото:

- Учениците се запознават с празниците на различните етноси и се научават да ценят и уважават представителите на различните етнически общности;
- Постига се все по-успешна социална реализация на учениците от етническите малцинства чрез включването им в дейностите по проекта;
- У възпитаниците на училището се изграждат навици за съхраняване на културните и религиозните традиции на етносите, към които принадлежат.

Участниците в празника предварително се надникват в богата приказна съкровищница на турския и ромския етнос. Четат се и се анализират „Главатарят, който искал да плени месечината“ – турска приказка, и „Легенда за рома“ – ромска приказка. Това са приказки жалони, обречени на постоянно преоткриване за конкретния етнос. Те може да

се каже, че поглъщат етноса в себе си, ровят се в душата му и остават в паметта не само като откритие, но и като генериращ модел на поведение. Откритият урок има и друга знаковост – вникване в дълбинната, най-скритата част на културата – ценностите. А обединяващите за трите етноса са добродетелите като милосърдие, състрадателност, смелост, справедливост и др. Учениците прозират чрез тектовете какво дават и какво вземат думите в отношенията между хората. А също и че любовта се намира отвъд думите. Тя не е толкова в изреченото, а по-скоро в показаното чрез дела, мил жест, поглед, преръдка.

Трапезното отбелязване на съответните празници също присъства в проявата. Прави се голяма кулинарна изложба с дегустация на традиционни ястия като баница с късмети, баквала, питка с пара, сарми, козунаци, великденски яйца, печен петел и др. Учениците не само разучават рецептите на конкретни ястия, но и ги приготвят с помощта на родителите.

Впечатленията на организаторите обобщено могат да се изведат така:

- Опознаването на другостта води до по-голяма цивилизованост и надмогване на страха от непознатата култура;
- Възстановката възпитава в дух на етническа толерантност, търпимост и уважение към културата и ценностите на другите;
- Подобрява се микроклимата в класната стая в условията на мултиетническо сътрудничество;
- Обогатят се и се разнообразят знанията на учениците за различните етноси и техните най-важни празници;
- Участниците разгръщат творческия си потенциал в изследователска и практико-приложна работа.

Всички тези дейности отразяват и идеята за взаимната връзка и обусловеност на интеракцията на двата субекта – учители и ученици, за невъзможността учителят да реализира успешно образователните си цели, без да отчита особеностите и потребностите на обучаемите. Важното е учениците да усещат своето осезаемо присъствие в класа чрез значимите актове на общуване между самите тях и техните преподаватели, част от които също са представители на малцинствени групи.

Друга, наложена с годините като успешна в посока разгращане на индивидуалния потенциал на учениците и надмогване на различията, е дейността на клуба по грънчарство и керамика. Той датира от 2009 година и съществува благодарение на субсидията на КЦМ АД, Пловдив. В него вече 14 години ученици от различни възрасти и етноси творят заедно. Създават изделия от глина. За творческия процес ръководителката на клуба Зоица Коручева споделя: „Дълъг и продължителен е процесът на изработване на глинено изделие. За да добие завършен вид, то минава през няколко етапа на работа – ангобиране и изпичане в пещ при 1250 градуса, гланциране и отново изпичане при същата температура“.

В своята десетилетна история клубът участва неколкократно в Международния панаир на занаятите – Пловдив, както и в Регионалната творческа работилница – Уебинар, организирана от РУО, Пловдив. Провеждани са ежегодни екскурзии до Брацигово, където участниците наблюдават работата на майстори, но и имат възможността сами да творят. В клуба по грънчарство могат да се открият и възхитителни съдове, украси, символизиращи култа към конкретна религия като например ангели и кръстове; предмети за бита – стомнички, гърненца, купички, пана, салфетници, великденски кошнички за яйца, стенни чинии, медальони; скулптури – малки пластики – човешки и животински фигури и др. Те са създадени с увлечение от учениците от български, турски и ромски етнос. Изложбите от творбите нямат висока амбиция и съзерцаващата публика може да прости леките неточности на изделията на детския труд. Те по-скоро споделят със зрителя вълнението, изпитано при пресъздаването на украси и предмети от бита, защото смисълът на вълнението е именно в споделянето. Преди да започнат същинската работа учениците съвместно проучват, грешат и създават. Учителят запознава присъстващите с историята на изкуството на керамиката по българските земи и в Древна Гърция. Всеки ученик изготвя скица на

бъдещата творба. Като помощни материали се използват темперни, акрилни бои и глазура. Създават се междупредметни връзки с историята и религията.

Изборът на моделите е обмислен предварително от преподавателя и е съобразен с възможностите и възрастта на участниците. Изработката на изделието става по два начина – чрез грънчарско колело или ръчно. Крайните продукти за децата са на свой ред нещо от първостепенно значение – живот и вяра. Учениците научават, че често в домовете на православните християни вдясно от входната врата се поставя икона на Богородица или светец покровител на дома, на стената зад спалнята в дома на представители от католическа общност пък – кръст (В гр. Куклен има монашеско сестринство и представителство на фондация „Каритас“). В мюсюлманските къщи се изписват откъси от Корана.

Преподавателката се гордее с факта, че възпитаниците ѝ проявяват внимание, правят макар и плахи опити в разбирането и приемането на другия. По време на творческия процес цари относителна търпимост. Прокрадват се прояви на напрежение от етнически характер, но са надминати, защото изкуството преди всичко обединява, а децата работят и екипно. Доста трудно е да се демонстрира американската насоченост на съвременната либерална политика в училище към използването на емоционално неутрални или положителни думи и изрази, които да заменят тези, засягащи достойнството на дадена група хора. Ученицете в начална и средна степен в мултиетническа учебна среда трудно могат сами да си наложат езикови ограничения с цел непредизвикване на обидна асоциация, макар изкуството, заради което са събрани в клуба, да създава трайни приятелства помежду им (Ефтимова, 2014).

Обучаемите имат възможност да проникнат в миналото, да напрупват и осмислят историческия опит. Друга цел на експозициите е да визуализира устойчив етнически мир. Многообразието на представяните творби, изработени от глина, ясно показва богатството на съответните култури. Събирането под един покрив в училище и демонстрацията на предмети от различни етноси илюстрира типичното за българския народ уважение и толерантност към различието. Препратката към ценностите, разкрити чрез някои религиозни символи, е тази, че вярата и културата като цяло са опората, стълбът и насоката на човешкото съществуване.

Участниците добиват увереност чрез натрупания собствен опит в това, че изпечената глина има вековна трайност. При археологически разкопки нерядко се откриват предмети от праисторическата епоха като свидетелство за здравината и трайността на материала.

В училището за период от 4 години оживена дейност развива Ателие за работа с царевична шума към сдружение „Духовно огледало“, водено от педагога Маргарита Момчилова. Ежегодно в него между 10-12 деца от различните етноси се научават да работят с царевична шума и помощни материали, за да представят като крайни творби обемни фигури – фолклорни кукли, балерини, принцеси, пана с иконични ликове на светото семейство, сцената на Благовещение, Въведение Богородично, Св. Георги и др. Експонатите се аранжират във фоайето на читалище „Н. Вапцаров – 1909“, както и в училището. Ателието участва с изложби на Панорамата на детското творчество в Пловдив – Старият град, както и в Созопол – „Аполония“.

Училището е подпомогнато в дейността си и от социалната фондация „Инди Рома 97“, която е със седалище в същия град и е разгърнала мащабна кампания за образователната интеграция на ученици от етническите малцинства на територията на 4 общини – Перущица, Асеновград, Куклен и Стамболийски. В продължение на две години ученици от уязвими групи от община Куклен са подпомагани с допълнително обучение по български език. Председателят на неправителствената организация Албена Костадинова, заявява, че: „образователни експерти, наети от фондацията, ще работят индивидуално с ученици от ромски произход и техните връстници в четирите училища с мултикултурна среда, като целта е да са се осигурят условия за съхраняване и развиване на културната идентичност“. Кампанията е част от проекта „Заедно в различията можем повече“ по

процедура „Обравователна интергария на учениците от етническите малцинства и търсещи или получили международна закрила“, финансирани по Оперативна програма „Наука и образование за интелигентен растеж“. По време на проекта специалисти провеждат периодично индивидуални и групови срещи с родителите на учениците от етническите малцинства в интеграционния процес, както и съвместни дейности с учениците. Предвидени са серия информационни кампании на територията на общината за преодоляване на негативните нагласи по отношение на малцинствата и насърчаване на мултикултурния диалог.

Констатации сочат, че съученици на деца от ромски произход са обиждани с *намеци,* за да се избегнат неприятни емоции в процеса на комуникация. По-грубите и невъздържани сред тях отхвърлят речевите стандарти на добрия тон и речевата норма и проявяват липса на езиков такт и вкус. Не може да се подмине и това, че характерно за века ни е, че учениците променят възгледите си и чрез медиите. Те гледат модели на вулгарност, агресия, остър език, които за съжаление, се поощряват вместо да се санкционират. В много семейства от доминиращия етнос власта нагласата за надмощие и привилегированост и оценката, която децата им дават за представителите на другите етноси, отразява социалните норми и стереотипи на социума за съответното време, традициите в семейството, етичния кодекс от правила за употреба и етикета на поведение (Ефтимова, 2014).

Затова програмата има за цел да създаде условия за успешна социализация и образователна интеграция на учениците от етническите малцинства. Налага се поради проблемите на междукултурната социализация на децата от ромски произход в града, а те се коренят в:

- Нежеланието за посещаване на училище и финансова невъзможност за обезпечаване на детето от страна на родителите;
- Отсъствие на специалисти с профили като „Етнопсихология“ или „Етнопедагогика“;
- Липса на квалификация на родителите – на ниво институции;
- Висока степен на безработица сред ромското население поради ниска квалификация и етногрупови нагласи.

През 2009 г. СФ „Инди-Рома 97“ подписва договор с МОМН за развитието на потенциала на 420 ученици в училищата на Община Куклен чрез осигуряване на възможности за физическо, интелектуално и личностно развитие за пълноценна социална интеграция и бъдеща професионална реализация. За целта са създадени 10 извънкласни форми на обучение.

През месец октомври 2009 г. е подписан договор с Агенцията за социално подпомагане за проект „Център за обществена подкрепа“. Целта на този проект е да се създаде и развие център за обществена подкрепа за хора в неравностойно положение от малцинствените общности от Пловдивска и Пазарджишка област.

Проект „Заедно и след училище“ на стойност 107 000 лева. Целта на проекта е да допринесе за по-успешна социална и трудова реализация на ученици в две целеви училища в Община Куклен организиране на извънкласни форми на обучение в интеркултурна среда. По проекта са организирани 10 клуба за извънкласни дейности, които обхващат 420 деца. Като завършек през лятната ваканция се провежда образователен лагер за 60 ученици. Периодът на реализация е 2009 – 2010 г.

На 01.09.2011 г. започва реализацията на проект „Социална интеграция и личностна реализация на момичета и жени от ромски етнос в общините Куклен, Родопи и Перущица“. Проектът се осъществява от СФ „Инди-Рома 97“ с подкрепата на държавния бюджет на Република България, а КЦМ 2000 ГРУП дарява на организацията 2000 лв. за покриване разходите за наем на сграда и кампания срещу ранни бракове сред ромските момичета в гр. Куклен. Насочен е към равнопоставено участие в обществения живот на момичета и жени от ромски етнос.

Дейностите съдействат за превенция от ранните бракове сред момичетата от ромски етнос, развиване на индивидуалния и творчески им потенциал и преодоляване на предразсъдъците за равнопоставено участие на жените от този етнос в обществения живот. Дейностите по проекта продължават 12 месеца и обхващат 100 ромски момичета от 10 до 19 г. и 60 жени от общини Куклен, Родопи и Перущица.

БИБЛИОГРАФИЯ:

1. Бокова, И., В. Ганева-Райчевска. Културното разнообразие на България. Пловдив: Издателство „Летера“, 2012.
2. Ефтимова, А. Двойнственият език в медиите езикът на политическата коректност vs езика на омразата. София: Издателство „Просвета“, 2016.
3. Димитров, И. Етнокултурна среда и психосоциално развитие. София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2010.
4. Живков, Т. Етнокултурно единство и фолклор. София: Издателство „Наука и изкуство“, 1987.
5. Колектив, Етнически конфликти, малцинства и новата европейска идентичност. София: Фондация „Европартньори“, 2005.
6. Образование и технологии, Иновации в обучението и познавателното развитие, сп. бр. 2/2011.